

Р.В. Петросян, асист.

Житомирський інженерно-технологічний інститут

ВИМІРЮВАЧ ЧАСТОТИ ЕЛЕКТРИЧНОЇ МЕРЕЖІ НА БАЗІ ЦИФРОВИХ ФІЛЬТРІВ

(Представлено д.т.н., проф. Самотокіним Б.Б.)

Пропонується цифровий метод вимірювання частоти з використанням нерекурсивних цифрових фільтрів, що дозволяє організувати вимірювання частоти електричної мережі за відліками, що вимірюються.

Потреба в електричній енергії є однією з найважливіших потреб сучасного суспільства. Однак для того, щоб відповідати наявним потребам, електроенергія повинна бути якісною. Якість електроенергії (ЯЕ) в усьому світі та у нас в країні оцінюється відповідно до встановлених норм, зокрема у країнах СНД це – ГОСТ 13109-97. Для перевірки відповідності значень ЯЕ нормам необхідні точні засоби вимірювання. Відсутність точних засобів вимірювання ускладнює створення і використання установок, що регулюють ЯЕ, та інших заходів, спрямованих на поліпшення показників ЯЕ (ПЯЕ).

Одним із ПЯЕ, необхідним для вимірювання, є відхилення частоти мережі, що визначається відповідно до [1] за виразом :

$$\Delta f = f - f_n, \quad (1)$$

де Δf – відхилення частоти мережі, f – частота мережі, що вимірюється, f_n – номінальне значення частоти. Як бачимо з (1), для визначення відхилення частоти необхідно вимірювати частоту мережі.

Для виміру низьких частот використовують метод [2], що базується на заповненні періоду сигналу імпульсами з частотою, що в декілька разів перевищує частоту вимірюваного сигналу. При цьому методична помилка не перевищує періоду опорної частоти. Легко показати, що частота опорного сигналу, виходячи з необхідної похибки частоти вимірюваного сигналу, буде визначатися за виразом:

$$f_0 = \frac{1}{\delta f T^2}, \quad (2)$$

де f_0 – частота опорного сигналу, δf – методична похибка частоти вимірюваного сигналу, T – період вимірюваного сигналу.

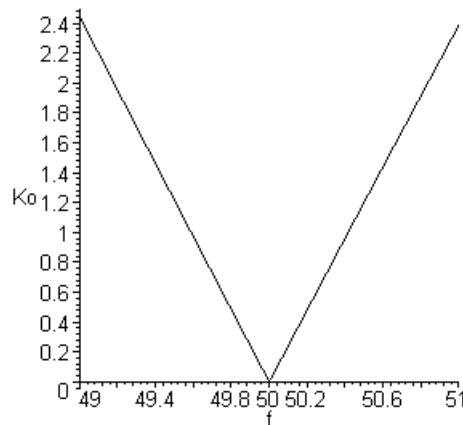

Рис. 1

Основні недоліки даного методу з погляду застосування безпосередньо до нашої задачі: для підвищення розв'язуючої здатності необхідне значне підвищення частоти (за необхідності виміряти частоту мережі з точністю $\delta f = 0,1$ Гц відповідно до (2) частота опорного сигналу повинна бути не менша, ніж 25 кГц), при цьому реальне відхилення від основної частоти не перевищує ± 1 Гц, а це означає, що теоретично можливе використання більш низьких частот опорного сигналу, крім того, у даного методу низька завадозахищеність, а це вимагає наявності фільтра для виділення основної гармоніки. Також до недоліків можна віднести те, що при реалізації даного методу за допомогою мікроконтролера чи ЕОМ, можуть виникнути труднощі; так, для виміру інтервалу необхідний таймер, а їх кількість обмежено 1–2, що призведе або до ускладнення програмної частини, або до доповнення схеми зовнішнім таймером з наступним ускладненням апаратної частини і підвищенням собівартості пристрою.

При реалізації вимірювального пристрою ПЯЕ необхідно в ньому реалізувати також автопідстроювання частоти (АПЧ) дискретизації, тому що більшість вимірюваних параметрів мережі є

частотнозалежними. Отже на рис. 1, представлено залежність коефіцієнта несиметрії за зворотною складовою у випадку симетрії трифазної напруги, але без обліку АПЧ.

З рис. 1 видно, що коефіцієнт несиметрії K_0 дорівнює істинному значенню, тобто дорівнює нулю, тільки при частоті мережі 50 Гц, в інших випадках величина помилки порівнянна з вимірюваною величиною, що неприпустимо. Подібний результат будемо мати і для коефіцієнтів гармонійних складових [3].

Реалізація на апаратному рівні автопідстроювання частоти не завжди раціональна, крім того, сучасна мікропроцесорна техніка дозволяє реалізувати алгоритм програмно. Але основний недолік автопідстроювання частоти на апаратному рівні це – складність наступної обробки архівних даних, тому що в цьому випадку період дискретизації є величиною не постійною. Тому для подальшої обробки інформації необхідно знати період дискретизації, а для цього необхідно зберігати не тільки дані результатів вимірювання, а і самі значення частоти дискретизації, що вимагає збільшення обсягу оперативної пам'яті (у два рази, якщо вимірюються один параметр і розрядність обох параметрів однакова), а також ускладнюється апаратна частина вимірювального пристрою.

Програмний метод автопідстроювання частоти дозволяє робити її не в момент виміру, а під час обробки даних і обчислення вимірюваного параметра. У цьому випадку частота дискретизації залишається фіксованою величиною і всі складності, пов'язані з подальшою обробкою архівної інформації, виключаються. Крім того спрощується апаратна реалізація (виключається вузол автопідстроювання частоти і вузол передачі поточної частоти дискретизації), а також зменшується обсяг оперативної пам'яті, що дозволяє зменшити також собівартість вимірювального пристрою.

Основний недолік при реалізації автопідстроювання частоти програмно – ускладнення процесу вимірювання поточної величини. Це збільшує витрати на розробку програмної частини вимірювального пристрою, але ці витрати відбудуться лише раз – на етапі розробки.

Усе вищевикладене призводить до ідеї об'єднання реалізації вимірювання частоти й АПЧ. Але це вимагає реалізації методу вимірювання частоти, вільного від вище перерахованих недоліків; крім того, даний метод повинен задовольняти вимогу, викладену в [3], тобто частоту необхідно визначати за знятими відліками і відповідно до [3] робити автопідстроювання частоти.

Для реалізації методу вимірювання частоти було вирішено використовувати цифрові фільтри.

Покажемо, яким чином можна визначити частоту синусоїдального сигналу. Синусоїдальний сигнал описується виразом:

$$y(t) = y_A \sin \omega t . \tag{3}$$

Похідна даного сигналу буде мати вигляд:

$$\dot{y}(t) = y_A \omega \cos \omega t . \tag{4}$$

Як видно з (3) і (4), другий вираз промасштабовано пропорційно значенню частоти, крім того, між сигналами $y(t)$ і $\dot{y}(t)$ здійснено зсув на 90° . Таким чином, якщо усунути зсув між сигналами, то відношення (4) до (3) дасть значення циклічної частоти, тобто:

$$\frac{\dot{y}(\omega t - \pi / 2)}{y(\omega t)} = \frac{y_A \omega \cos(\omega t - \pi / 2)}{y_A \sin \omega t} = \omega , \tag{5}$$

або

$$\frac{\dot{y}(\omega t)}{y(\pi / 2 + \omega t)} = \frac{y_A \omega \cos \omega t}{y_A \sin(\pi / 2 + \omega t)} = \omega . \tag{6}$$

Виникає питання, які фільтри найбільш раціонально використовувати? Розглянемо вирази (5) і (6). Для обчислення частоти сигналу відповідно до (5) необхідно виконати такі операції: вхідний сигнал змістити на $-\pi/2$, а потім зробити диференціювання. Відліки сигналу з виходу диференціатора необхідно ділити на відліки вхідного сигналу. Результат і буде істиною циклічною частотою. Для зменшення обчислювальних витрат розрахунок частоти можна робити не для всіх відліків сигналу, крім того для даного методу необхідно уникати розрахунків у відліках, близьких до нуля. Структурна схема в даному випадку буде мати вигляд (рис. 2).

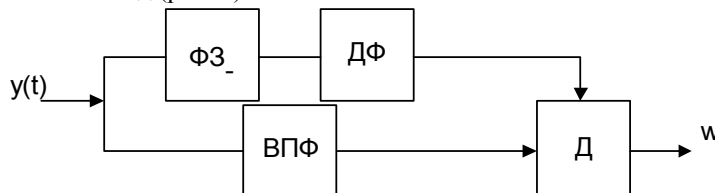

Рис. 2

На рис. 2: ФЗ₋ – фазозсувач на $-\pi/2$, ДФ – диференціатор, Д – дільник, ВПФ – все пропускаючий фільтр.

Для обчислення частоти сигналу відповідно до (6) необхідно виконати такі операції: вхідний сигнал змістити на $\pi/2$, і також зробити диференціювання вхідного сигналу. Відліки сигналу з виходу

диференціатора необхідно ділити на зсунуті відліки вхідного сигналу. Результат також буде істиною циклічною частотою. Структурна схема в даному випадку буде мати вигляд (рис. 3).

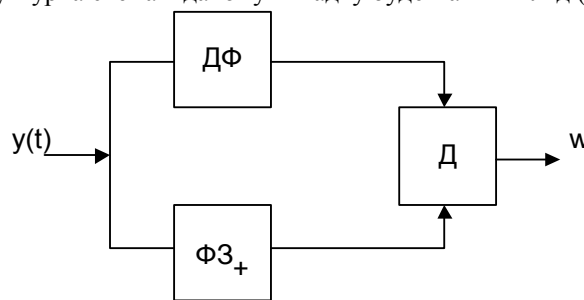

Рис. 3

На рис. 3: ФЗ₊ – фазозсувач на $+\pi/2$, ДФ – диференціатор, Д – дільник.

В даному випадку слід уникати розрахунків у відліках, близьких до максимуму або мінімуму сигналу. Оскільки всі операції виконуються з використанням цифрового фільтра, то необхідно, щоб фазочастотні характеристики фільтрів, що виконують операції в чисельнику і знаменнику, були абсолютно однакові. Це можливо, якщо використовувати цифрові нерекурсивні фільтри з лінійною фазою [4], причому порядок обох фільтрів також повинен бути однаковим, бо лише в цьому випадку можливий достовірний результат. При цьому для виразу (5) необхідно використовувати фільтри типу 1 чи 2, а для виразу (6) – фільтри типу 3 чи 4.

Даний метод частоти найбільш зручно використовувати в системах виміру на основі ЕОМ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. ГОСТ 13109-97. Электрическая энергия. Требования к качеству электрической энергии в электрических сетях общего назначения.
2. Цифровая обработка сигналов в измерительной технике / А.А. Горлач, М.Я. Минц, В.Н. Чинков. – К.: Техніка, С. 147–149.
3. Петросян Р.В. Программный метод реализации автоподстройки частоты: – Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 40-річчю польоту людини в космос “Сучасні технології в аерокосмічному комплексі”. – 2001. – С.198–199.
4. Рабинер Л., Гоулд Б. Теория и применение цифровой обработки сигналов. – М.: Мир, 1978. – 848 с.

ПЕТРОСЯН Руслан Валерійович – асистент кафедри “Автоматика і управління в технічних системах” Житомирського інженерно-технологічного інституту.

Наукові інтереси:

- мікропроцесорна техніка та системне програмування;
- цифрова обробка сигналів;
- вимірювальна техніка;
- теорія автоматичного управління;
- розробка електронних пристроїв.

E-mail: e_rvs@ukr.net

Подано 5.07.2002

Петросян Р.В. Вимірювач частоти електричної мережі на базі цифрових фільтрів

Петросян Р.В. Измеритель частоты электрической сети на базе цифровых фильтров.

Petrosyan R.V. Frequency measuring instrument of an electrical network on the basis of digital filters.

УДК 621.3.083.8

Измеритель частоты электрической сети на базе цифровых фильтров / Р.В. Петросян

Предлагается цифровой метод измерения частоты с использованием нерекурсивных цифровых фильтров, позволяющий организовать измерение частоты электрической сети по измеряемым отсчетам.

УДК 621.3.083.8

Frequency measuring instrument of an electrical network on the basis of digital filters / R.V. Petrosyan

The digital method of measurement of frequency with use nonrecursive of digital filters allowing to organize measurement of frequency an electrical network on measuring readout is offered.

